

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

E-kursuse "**Eesti keele uued sõnad ja mõisted (P2NC.00.943)**" materjalid

Aine maht 3 EAP

Eesti tulenõuk huudis

Euroopa Liit
Euroopa Solitsaalsfond

Kursuse sektsoonide lingid

1 2 3 4 5 6 7 8

Sõnumid

Maria Žuravljova
Sõnumid...

Juhuslik kirje sõnastikust

kõnehälvik/ logopaat
kokutaja, pudistaja vms
Tõlende sõnastikku

Pikikid

Lisa...

Kursuse tutvustus

Eesti keele uued sõnad ja mõisted

3 EAP (valikaine)

Sihtrühm: Tartu Ülikooli Narva Kolledži üliõpilased (ca 25-30).

Eesmärgid: kursuse edukalt lõpetanud üliõpilased on saanud ülevaate uute sõnade tekkemehhanismidest ning 21. sajandil eesti kirjakeelde tekkinud ja kasutusele võetud või asjatundjate poolt kasutusse soovitatud eri eluvaldkondade sõnadest ning mõistetest.

Õpiväljundid: Üliõpilane

- 1) teab neologismi mõistet, tunneb uudissõnade klassifikatsiooni, päritolu, stiili, kasutusvaldkonda, tähendust;
- 2) on läbi viinud uurimuse ning kommenteerinud kaaslase uurimistööd;
- 3) tunneb enamkasutatavaid eesti uudissõnu ning mõisteid, nende tähendust ja oskab neid kasutada nii suulises kui ka kirjalikus kõnes.

Õppetöö korraldus: 17 tundi praktikume auditooriumis ja 61 tundi iseseisvat tööd ekursusel. *Moodle*is on seitse teemat, millest igale saab keskmiselt pühendada 8,7 tundi.

Praktikumides (17 tundi) arutatakse erialaseid artikleid, tehakse kirjalikke töid, seletatakse ja arutatakse raskemate neologismide tähendust, antakse tagasisidet, kommenteeritakse ülesandeid, tuuakse välja häid näiteid tehtud töödest ning võimalikke probleeme või puudujääke. *Moodle*is saab tutvuda kirjanduse nimekirjaga, lugeda õppematerjali, ülesandeid ning tegevusjuhiseid, vaadata viiteid vajalikele allikatele ning kasutada linke eesti keele ressurssidele, teha teste, lugeda tagasisidet õppejõult. Foorumisse ning ülesandevahendisse (ülesanded *online* teksti esitamisega) saab üles laadida kodutöid ja kommenteerida kaasõpilaste töid. *Moodle*is viiakse läbi üks rühmatöö (vt teemat Sõnaus) ning üks paaristöö (vt teemat Viktoriin).

Sellel praktilise suunitlusega kursusel on üliõpilastel võimalik saada ülevaade eesti keele uudissõnade ja keelendite maailmast, panna ennast proovile, lahendada teste ja teha erinevaid ülesandeid nii individuaalselt kui ka rühmas, samuti saab kommenteerida ja lugeda kaaslaste töid. Uudiste ja teadete foorumis on võimalik kogu kursuse vältel esitada küsimusi, saada nõu ning abi õpetajalt või kaaslastelt. Ka õpetajate koostatud *Moodle*i sõnastikku ning keeleressursse on väga lihtne ning käepärane kasutada. Paremas veerus pealkirja *Juhuslik kirje sõnastikust* all ilmub iga päev automaatselt uus neologism koos tähenduse ja/või kasutusnäitega, soovi korral on üliõpilasel võimalus enda teadmised korraks iga päev proovile panna. Kursus on üles ehitatud teemade kaupa, kogu materjal tuleb üliõpilasel läbida ühe semestri jooksul.

Kursus koosneb seitsmest teemast: Uudissõnade mõiste ja liigitamine; Fantaasiaülesanne; Võõrkeelsete sõnade vasted eesti keeles; Uurimistöö neologismidest; Kuulamisülesanded; Sõnaus; Viktoriin. Iga teema juures on kas õppematerjal või viited, juhised, ülesanded, kodutöö esitamise vahend ning

võimalikud maksimumpunktid tehtu eest.

Kodutööde tulemusi saab üliõpilane vaadata tabelist Hinded. Maksimaalselt on kursuse lõpuks võimalik koguda 140 punkti ning sel juhul ei pea üliõpilane osalema eksamil, mis toimub auditoorselt ning kõrgeim hinne on sellega kursuse eest garanteeritud.

Foorumid on kõigile nähtavad, kui soovitakse kirjutada ainult õppejõule, siis peaks kasutama tema e-posti. Julgustaks kõiki olema aktiivne ka üldises foorumis, et oma kaaslasi toetada ja aidata, kuna see ei ole ainult õppejõu ülesanne.

Hinnatavaid tegevusi on kokku kümme.

1. Kodutöö 1: Omaloominguline tekst. Max 20 P. Lävend 10 P.

2. Kodutöö 2: Kaaslase töö kommentaar. Max 10 P. Lävend 5 P.

3. Kodutöö 3: Lausete moodustamine. Max 20 P. Lävend 10 P.

4. Kodutöö 4: Uurimistöö. Max 20 P. Lävend 10 P.

5. Kuulamisülesanded: neid on neli:

Kuulamisülesanne 1. Max 10 P. Lävend 5 P.

Kuulamisülesanne 2. Max 10 P. Lävend 5 P.

Kuulamisülesanne 3. Max 10 P. Lävend 5 P.

Kuulamisülesanne 4. Max 10 P. Lävend 5 P.

6. Kodutöö 5: Sõnaus. Max 20 P. Lävend 10 P.

7. Kodutöö 6: Viktoriin. Max 10 P. Lävend 5 P.

6 kodutööd + 4 kuulamisülesannet = 10 hinnatavat tegevust. Max 140 P. Min 71 P.

Kõiki neid kodutöid hinnatakse õppejõu poolt punktidega v.a Kodutöö 6: Viktoriin, kus hindajateks on kaaslased (vt ka iga töö juurest maksimumi ja miinimumi ehk lävendit). NB! Lävendit mitte ületanu peab sooritama oma töö uuesti.

Testidest: Neid on kaks, teste saab sooritada piiramatul arvul kordi ning neid ei hinnata. Kõik teie hinded/punktid mõjutavad lõpptulemust ehk pääsu eksamile.

Maksimumpunktid 140 P garanteerivad eksamist vabastuse. Tulemuste kohta saab õppija tagasisidet õppejõult foorumis, kuhu ilmuvad ka kommentaarid kaaslastelt. Punkte saab vaadata hindetabelist.

Kursuse lõpptulemus ehk kokkuvõttev hinne: kirjalikku eksamitööd pääseb tegema juhul, kui kõik e-kursuse hinnatavad tegevused on positiivselt sooritatud ehk vähemalt iga ülesande vastav lävend on saavutatud. ÜLDLÄVEND on 51%, sel juhul olete lubatud kirjalikule eksamile, mis toimub auditooriumis ning kontrollib neologismidest arusaamist ning nende tähenduse seletamist. Kursuse lõpptulemus *arvestatud või mittearvestatud* esitatakse ÕIS-is.

Kursuse läbimise nõuded: kõikide hinnatavate tegevuste positiivne sooritamine Moodle`is, aktiivne osalemine praktikumides, positiivsele hindele (õigeid vastuseid vähemalt 51%) sooritatud kirjalik eksam. Praktikumist puuduja peab tegema lisaülesandeid.

Õppematerjalide ning –kirjanduse nimekiri on esitatud allpool.

Täiendav info: Sirje Annik (sirje.annik@ut.ee)

Ärge palun unustage, et küsimuste ja probleemide korral tuleb pöörduda esimesel võimalusel foorumisse. Eduka soorituse nimel palun kinni pidada tähtaegadest!

Kirjanduse nimekiri ja allikad

Erelt, M., Erelt, T., Ross, K. 2007. Eesti Keele Käsiraamat. Eesti Keele Sihtasutus. Eesti Keele Seletav Sõnaraamat 2009. 6. osa. Eesti Keele Sihtasutus.

Eesti Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Eesti Keele Sihtasutus.
Keelenõuanne soovitab 2. Eesti Keele Sihtasutus, 2000.
Keelenõuanne soovitab 3. Eesti Keele Sihtasutus, 2004.
Keelenõuanne soovitab 4. Eesti Keele Sihtasutus, 2008.
Kull, Rein. 2000. Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel. Eesti Keele Sihtasutus.
Lauk, S. 2008a. Emakeelne teaduskeel vajab utsitamist. - Tartu Ülikooli ajakiri, 13.03.2008, [<http://www.ajaleht.ut.ee/373086>].
Lauk, S. 2008b. Kelle mure on eesti oskuskeel? - Sirp, 05.12.2008, [http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7838:kellemure-oneestioskuskeel&catid=11:varia&Itemid=16&issue=3231].
Oder, Tuuli. Estinglish- eesti keele võit või kaotus? Postimees, 23.04.2011.
Oma Keel 2003, nr 1.
Priimägi, L. 2011. Propaganda sõnastik. Eesti Keele Sihtasutus.
Rätsep, H. 2002. Sõnaloo raamat. Tartu.
Sutrop, Urmas. Sõnasõda. Eesti Päevaleht, 14.03.2009.
http://www.nlib.ee/termin/public_term/eesti/index/
<http://keeleabi.eki.ee/?leht=9>
<http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/sonavoistlus.html>
<http://eurokeelehoole.eki.ee/index.php?p=3&ID=23&Year=2010>
http://www.eestiarst.ee/static/files/067/fr._r._kreutzwald_kingsepapojast_linnaarstiks.pdf
www.sonavoistlus.ee
<http://www.postimees.ee/?id=354322>

Raamatud

Neologismi mõiste ja neologismide liigitamine

Neologism ehk uudiskeelend on suhteliselt hiljuti käibele tulnud või alles soovitatav keelend. Ühesõnalise keelendi kohta ütleme uudissõna. Neologismid võivad tähistada uusi mõisteid nt faksima, õendus, euroskeptik, kepikõnd, kobarkino, mälupulk, naabrivalve, pensionisammas, perearst, piraatkassett, riulifirma, keskkonnahoidlik, lendav taldrik, must kast, või tulla mõne keeles juba olemas oleva keelendi asemele või kõrvale nt mestima, spaa, lõimima.

Okasionaalsed ehk juhuneologismid – vaid ühe korra (ühes allikas) esinevad sõnad, mis on loodud ühes konkreetsetes suhtlusolukorras ja pärast seda enam kasutust ei leia. See võib toimuda hetkelise nimetamislünga täitmise vajadusest või teadlikust väljenduslikkuse suurendamise vajadusest nt tuksterjer segaverelise koera tähenduses.

Moeneologismid – tekivad teatud ajahetkel, mil neid ka intensiivselt kasutatakse, kuid nad ei leia teed tuumsõnavarasse. Pärast ekspressiivsuse nõrgenemist asendatakse need uute moesõnadega nt beibe - tütarlaps, stoori – lugu, fänn – austaja või ihaleja.

Ajutised neologismid – need on uudissõnad, mis leiavad tee teatud kitsa grupi sõnavarasse. Aja jooksul saavad need üldiseks, kaotavad uudsuse ja hakkavad täiendama sõnavara. Praegu masu < majandussurutus (majanduskriis).

Tänapäeva eesti kirjakeelde sugenevate neologismide rühmitamine Louis Guilbert'i järgi:

- 1) fonoloogilised neologismid - siia kuuluvad uudistüved, mis on loodud kasutuselevõtja poolt nt tehistüved ning uudne onomatopoeetiline sõnavara vt nt J. Aaviku sõnad;
- 2) laenulised neologismid - laenud eesti murretest ja teistest keeltest, põhiosa pärineb indoeuroopa keeltest, suur hulk neist kuulub rahvusvahelisse sõnavarasse;
- 3) süntagmaatilised neologismid - püsisõnaühendid, liitsõnad, tuletised nt J.V. Veski sõnad valamu, elamu, pühamu;
- 4) semantilised neologismid - uudsus saavutatakse olemasolevate sõnade tähenduse muutmisega (tähendusmuutused), siia kuuluvad metafoorid nii ilukirjanduses kui ka kirjakeeles üldse.

Kreutzwald kui kirjakeele sõnavara rikastaja

F.R. Kreutzwaldil (1803-1882) oli suur roll 19. sajandi eesti kirjakeele arendajana. Alates 1852. aastast hakkas ta järjekindlalt oma ilukirjanduslikes ja rahvaalgustuslikes kirjutistes kasutama uut, soome keelele toetuvat eesti kirjakeelt.

Kuigi Kreutzwald ei olnud otseselt keelemees, on ometi tema osatähtsus eesti rahvusliku kirjakeele kujunemises suurem kui ühelgi teisel tema kaasaegsel. See on tingitud sellest elavast huvist, mida Kreutzwald tundis keeleküsimumste vastu, sellest innust ja vaimustusest, millega ta suhtus eesti rahvusliku kirjakeele arendamisse, sellest järjekindlusest ja püsivusest, millega ta võitles kõige reaktiivse ja iganenu vastu keelepõllul.

Eraldi esiletõstmist väärib Kreutzwaldi osa kirjakeele sõnavara rikastamises, millele üldiselt on vähem tähelepanu osutatud. Ta tegeles uudissõnade tuletamisega ehk võib öelda, et oma sõnaloomingus on ta kasutanud peamiselt tuletusliiteid. Mõned näited: *ametsnik*, *omadus*, *tõsidus*, *etendus*, *rahvus* (esialgu küll *rahvaus*), *voorus*, *hapnik*, *mädanik*, *kopsupõletik*, *möödanik*, *süsinik*, *vesinik*, *kunstnik*, *tulevik*, *põletik*, *palavik*, *röövik*, *kehvik*, *iludus*, *kuninganna*, *lauljanna* (esialgu *kuningana*, *lauljana*), *kristlane*, *täheldama*, *tutvustama*, *andestama*, *maakera*, *eeskiri*, *meeleorganid* jpt. Ta tõi eesti kirjakeelde teisigi

tänaseni kasutatavaid tõlkelaene nt *iduleht*, *kilpkonn* ja *paeluss* ning rahvusvahelisi sõnu nagu nt *organ*, *reuma*, *kriis*, *laviin*, *reegel* jt.

Millengi kohta kasutas ta aga mõistet „*välkuv pooletõmbuse jõgi*“. Millist terminit kasutatakse selle asemel tänapäeval? Vastus: *elekter*.

Sõnu, mida Kreutzwald pakkus, kuid kasutusele need ei tulnud: *kirjaseadnik* (autor), *poolitõmblik* (magneetiline), *sissevautus* (mulje), *isenik* (egoist), *sabandama* (liidet liitma), *sõnasabakõlks* (lõppriim), *rõngastee* (ellips) jt.

Johannes Aaviku keeleuuendus

Tuntud eesti keeleteadlase Johannes Aaviku (1880-1973) elutööks oli keeleuuendus, mis oma ulatuselt ja mõjult on ainulaadne kogu maailmas. Keeleuuendusliikumise kõrgperioodil (1912-1926) esitas Aavik oma põhilised ettepanekud eesti keele struktuuri uuendamiseks ja sõnavara rikastamiseks.

Aavik lõi kirjakeelde arvukalt laensõnu (eeskätt soome keelest), murdesõnu ja uudistuletisi, tema kunstlikult loodud uutest tüvisõnadest on umbes 30 läinud eesti keele põhisõnavara hulka.

Aavik lõi kunstlikult kümneid uusi sõnu (nt malbe, mõrv, laip, süüme, sulnis, naasma, relv, roim, uje, taunima, siiras, kolp, pädev, embama, lünk, õõv, morn, range, nõme, laup, lünk, meenutama, meenuma, reetma, nõrdima, selmet), tema ettepanekul võeti eesti keeles tarvitusele mitusada laensõna soome keelest ja eesti murdeist (nt algupärane, avardama, edu, hetk, huvi, kiinduma, soodus, ese, muide).

Ta võttis soome keelest kasutusele selliseid sõnu, mille tüvi oli mõlemas keeles olemas (nt lennukas, püstitama, jäse, almus, kääbus, kõiv, orb). Aaviku soovitusel soome keelest laenatud uued sõnad on nt haihtuma, hurmama, kogema, korvama, lakkama, moodustama, omama, süvenema, üllatama, üllatus, anastama, loovutama.

Kui soome-eeskujuline y leidis vastuvõtmist ainult keeleuuendust soosivais ringkondades, siis enesekohast tegevust märkivad verbid (hoiduma, murduma, rulluma, taanduma) said kiiresti keeleomaseks. Uute sõnade väljamõtlemist jätkas Aavik elu lõpuni, mitmed neist on kasutusele võetud aastaid või isegi aastakümneid pärast nende väljapakkumist, nt 'meede, meetmed' 'abinõu' tähenduses, millele oli ristiisaks Jaan Kross.

Sõnavara arendus

Sõnavara arenduseks on mitu võimalust. Üks võimalus on uusi omakeelseid sõnu juurde luua. Aaviku päevadest peale on sama võtet Eestis korduvalt kasutatud, eesti keele rikastamiseks on loodud palju uudissõnu.

Selle protsessi ilmekaks näiteks on uute sõnade loomise võistlused, mis teatud lainetustega toovad keelde sõnu, mis ka kasutusse jäävad. Heaks näiteks on A. Kaalepi *lõiming* 2002. aasta sõnavõistluselt. Kahjuks ei võeta aga enamikku nende võistluste loomingust omaks. Kunstlikult loodud sõna tundub alguses kuidagi kohmakas ja vajab suhteliselt pikka perioodi keelekasutusse juurdumiseks. Tehistüvede väljamõtlemine tundub kõige lihtsam, sest ei nõua eriteadmisi ja loojatel on suur vabadus.

Teine võimalus on kasutada eestindatud võõrsõnu. See võib aga viia olukorrani, et keel ainult näib emakeelselt arusaadavana, aga mõte jääb tegelikult hoomamata. Näiteks

globaliseeruva industriaalmaailma retoorika on viinud selleni, et eesti keelest ei ole enam sõnaraamatu abita võimalik aru saada.

Kes meist teab ilma abivahendeid kasutamata, mida tähendavad järgmised eestikeelsed terminid: *aazio*, *akreditiiv*, *aktsiaoptsioon*, *annuiteet*, *assignatsioon*, *boniteet* jne (<http://www.annaabi.com/materjal-7718-majandusterminid>)? Sõnad tunduvad küll olevat eestikeelsed, kuid ilma teatmeteosest järele uurimata võivad kergesti jääda mõistetamatuks. See viib aga kergesti valekasutusele.

Seega on mõlemal eespool pakutud sõnavara laiendamise meetodil puudusi, millest olulisemaks on ajafaktor, kunstlikkus ja keerukus.

Ilukirjanduskeel orienteerub kirjakeele normidele, kuid on palju vabama süsteemiga.

Ilukirjanduskeele sõnavara saab rikastada murdesõnade ja uustuletiste abil, seda on teinud paljud kirjanikud, kuid tänapäeval ei ole kirjanikel enam sellist tähtsat rolli neologismide loomisel kui 20. sajandi algul. Praegu on tähtsam teaduste terminoloogia ning uudse tarbesõnavara soetamine.

Keelearendajaid: A. Annist - *ulm*, *õilis*; M. Lubi - *küülik*, *hõivama*; Johannes Voldemar Veski - *kõnnumaa*, *lõiv*, *nulg* (laen mari keelest), *veendumus*, *hajameelsus*, *tõenäosus*, *keskkond*, *maak*, *puit*, *valk*, *kehtima*, *sõltuma*, *taatlema*, *tuvastama*, *aretama*, *tuusik*, *uluk*, *vaeg*- jne.

Emakeele Seltsi poolt korraldatud uudissõnade loomise võistlus 1972: *pardel*, *taidlus*, *taidleja*, *selve* jt

Potentsiaalsed sõnad

Eesti keeles on sõnu, mis ei ole laialdaselt kasutusel, kuid täiesti võimalikud.

Sõnaraamatute koostamisel on üks põhimõtteid võtta arvesse sõna tegelikku kasutust.

Siiski võib sõnaraamatutest leida ebatavalisi, teoreetilist laadi keelendeid, mida kasutavad võib-olla ainult ristsõnade koostajad. Sellised sõnad võivad kanduda ühest sõnaraamatust teise või ka sama sõnaraamatu uustrukkidesse, kuna nad ei paista sõnaraamatute koostajatele silma mingite eripärade poolest.

Näiteks on teoreetilist laadi teonimesid (*pake* - *pakkimine*, *pääse* - *pääsemine*, *pühe* - *pühkimine*, *kõrve* - *kõrbemine*, *lase* - *laskmine*) kõigis õigekeelsussõnaraamatutes. S. Vare (2008: 547) arvates on need sinna võetud teatavaid kindlaid põhimõtteid arvestades. Nii võib arvata, et eelmise sajandi alguskümnenditel, Johannes Voldemar Veski ja Elmar Muugi koostatud sõnaraamatutes, oli see seotud eesti kirjakeele, eriti oskuskeele arendamiseks vajalike vahendite loomisega. Sõnavara rikastamiseks püüti tüvede tuletusvõimalusi maksimaalselt ära kasutada ning võib-olla välja pakkuda ka igaks-juhuks- variante, mida kunagi ehk vaja läheks.

Vähetuntud sõnad

2006. aasta Eesti õigekeelsussõnaraamatus on hulk vähetuntud ja harva kasutatavaid sõnu. Valik nendest on järgnevalt esitatud tabelis.

Olbama	Edemus	Kartima	Tarind
Okseti	Ketutama	Põhistama	Tarindama
Jõudik	Kerkvel	Rihmama	Reba
Joom	Jontsima	Ricotta	Redu
Kerkne	Kerklema	Ribune	Teatmestik
Edus	Jämm	Nope	Teatmestu
Oksima	Jämekas	Ihitama	Pudrett
Olve	Pingne	Jupik	Pugal või pugalik
Jõuduma	Jäde	Kahukil	Sott
Kestama	Oos	Lamm	Speller
Jonnitama	Maitsi	Lamend	Spondeerima ehk sponsima

Tsitaatsõnad: termin, kirjutamine, liigitus

Tsitaatsõnad (TS) ja -väljendid - võõrkeelest eestikeelsesse teksti võetud sõnad ja väljendid, mida kirjutatakse ja hääldatakse vastava keele kombe kohaselt. Hääldatakse neid mitte päris originaalpäraselt, aga originaalilähedaselt nt *happy end* ingl õnnelik lõpp; *idée fixe* pr kinnismõte; *circa* ld umbes, ligikaudu; *commedia dell'arte* it rahvakomöödia liike.

Inglise keel on viimastel aastatel peamine võõrkeel, millest eesti keelde sõnu laenatakse. Enne kui sõnad eesti keeles muganduvad või neile sobiv omakeelne vaste leitakse, nimetatakse neid tsitaatsõnadeks. Muust tekstist eristamiseks tuleb tsitaatsõnad panna teise kirja. Kui tekst on ise kursiivis, siis on tsitaatsõnad harilikult püstkirjas. Tsitaatsõna (puhtvõõrkeelne sõna) kirjutatakse muust tekstist eristamiseks tavaliselt kaldkirjas ja käändelõpp ülakoma järel püstkirjas (käändelõpp on eesti oma) nt huvitavat *show*'d, mitmeid *performance*'eid. Liitsõnas ühendatakse sõnad sidekriipsu abil nt *benji*-hüpped, pardimaksa-*mousse*, kirjutab *show*-bisnisest.

Paljud võõrkeelendid on eesti keeles mугanenud ja tsitaatsõnadest sobivamad, nt võiks eelistada võõrsõnu 'veeb, pitsa, vokk, fliis, kuskuss, meil, lobi' vastavatele tsitaatsõnadele *web*, *pizza*, *wok*, *fleece*, *couscous*, *e-mail*, *lobby*. Enamasti on püsima jäävate mõistete puhul parem kasutada häälduspärasest mugandit nt *karri*, *greip*, *fänn*, vahel mugandatakse ka kirja pildi järgi nt *barter*, *pubi* (*pub*), *klubi* (*club*). Erinevalt tsitaatsõnadest kirjutatakse võõrsõnu häälduspäraselt nt 'bisnis' (ingl *business*), 'meilima' (ingl *mail*). Kõige parem on aga leida uue mõiste sisu edastav eestikeelne vaste nt *know-how* - 'oskusteave'; *briefing* - 'infotund, teabetund'. Seega, kui võimalik, peaks kasutama oma- või võõrsõnu; kui aga peab kasutama tsitaatsõnu, tuleb seda teha õigesti! Tsitaatsõna kirjutamine võõrsõna reeglite järgi on väär. Näide eri kirjakuju kohta: hakkas müügijuhiks/müügikorraldajaks (omasõna); hakkas müüginäedžeriks (võõrsõna); hakkas müügi-*manager*'iks (tsitaatsõna).

Tsitaatsõnade liigitus

Amerikanism – Ameerika inglise keele pärasus mingis muus keeles, nt *OK*, *cool*, *halloween*
Anglitsism – inglispärasus, nt *comeback*, *grand old man*

Fennism – soomepärasus, nt *nägemiiin* pro nägemiseni

Germanism – saksapärasus, nt lahingud Iskeli *ruumis* pro piirkonnas, *leitmotiiv* pro juhtmotiiv

Russitsism ehk russism – venepärasus, nt *propusk*, juhataja on oma *juures* pro oma kabinetis, *nahaalne* pro häbematu.

Võõrkeelepärasusi, mis on enamikule keeletarvitajaile vastuvõetamatud, nimetatakse barbarismideks, need on nn toorlaenud (nt 'gastroll' - vene laen; nt inglise laenud: 'nou-hau' - oskusteave; 'briifing' - infotund; 'displei' - kuvar; 'fiiling' - meeleolu/tunne; 'teller' - laekur; 'snacks' - näksid; 'cash' - sularaha).

Ekstotismid - sõnad või väljendid, mis tähistavad tihedasti ühe kindla rahvaga seotud mõisteid, nt 'gusli, borš' (vn), 'guljašš' (ung), 'harakiri' (jaap).

Ülesanded

1. Uudissõna mõiste ja liigitamine

Eri aegadel on olnud oma uudissõnad, kuid millal (või kas üldse) mingi uudissõna muutub inimestele tavasõnaks, pole täpselt piiritletud. Uus sõna saab omaks alles siis, kui keele kõnelejaskond selle omaks võtab ja seda tihti kasutama hakkab. Kreutzwaldi ajal ja Aaviku ajal, nõukogude ajal ning praegusel ajal, kõigil aegadel olid või on olemas oma uudissõnad. Mõnede uudissõnade kohta võib öelda isegi täpse daatumi, millal ta loodi. Näiteks võib tuua sõna "sele", mis loodi aprillis 1994 Tallinna tehnikaülikoolis tagasituletuse teel (vrd *seletama*). Inimesed pole aga millegipärast seda sõna omaks võtnud ega kasuta igapäevaelus.

Esimene ülesanne teie jaoks on lugemisülesanne, mis ei ole hindeline, kuid on teema mõistmise seisukohast väga oluline: palun lugege läbi raamatu esimene peatükk ja tutvuge neologismide mõiste ning liigitamisega. Siit saate teada, milliseid sõnu võib pidada uudissõnadeks. Jätke kõige olulisem ja tähtsam meelde. Järgnevatest peatükkidest saate teada, kuidas uuendasid eesti keelt tuntud kirjamehed F. R. Kreutzwald ja Johannes Aavik ning milliste meetoditega sõnavara arendatakse.

2. Fantaasiaülesanne

Tutvuge raamatu esimese peatükiga ning seejärel lugege raamatu 2. peatükist vähetuntud sõnu, tehke ÕS 2006 abil selgeks nende tähendus. Valige välja 20 teile kõige enam meeldinud sõna ning kasutage neid omaloomingulises tekstis õigetes käänetes või pööretes. Ärge valige sõnaraamatu näitelauseid, vaid koostage ise seotud tekst. Kirjutage tekst vastavasse foorumisse vt Kodutöö 1 (lisa uus aruteluteema, pealkirjaks oma nimi, lae üles, kontrolli). Pange tekstile sobiv pealkiri ning markeerige valitud sõnad. Tekst peaks olema vähemalt 200 sõna pikkune. Maksimumpunktide arv on 20.

Valige ühe kaaslaste omaloominguline tekst, lugege läbi ja kirjutage foorumisse (vt Vasta) sisuline kommentaar: mis teile meeldis, mida te oleksite teinud teisiti, millistest lausetest ei saanud aru jne. Maksimumhindeks on seekord 10 punkti.

3. Võõrkeelsete sõnade vasted eesti keeles

Seda teemat alustage testi tegemisest (vt Tsitaatsõnadest). Seejärel lugege kindlasti raamatust tsitaatsõnade seletust ning siis viite *Uudissõnu* alt Tiina Leemetsa koostatud nimistut uute võõrkeelsete sõnade vastetest eesti keeles. Teie ülesandeks on välja uurida nende sõnade tähendus (vajadusel kasutage viidete kogust Eesti keele seletavat sõnaraamatut) ning seejärel valida 20 teile kõige enam meeldinud tsitaatsõna. Koostage iga tsitaatsõnaga lause ning lisage sulgudesse kindlasti omasõna. Kumb sõna tundub parem? Võite kirjutada seotud teksti või lihtsalt eraldi laused. Kodutöö esitage *online* tekstina vt Kodutöö 3, punktide maksimumarv selle töö eest on 20.

4. Uurimistöö neologismide kohta

Valige Wiki tabelist (vt TEEMAD) endale üks huvipakkuv teema ehk märksõna kasutusvaldkond. Oma nime saate teema järele kirjutada nii: ava Teemad, klõpsa Muuda, kirjuta oma nimi õigesse lahtrisse, salvesta, kontrolli. Kui tabelis on ühel real mitu teemavalikut ühest valdkonnast, siis märkige palun oma nime juurde ka oma valik. Seejärel uurige EKSS VI osa lõpus ilmunud neologismide loendit (vt lisatud pdf fail). Valige teemakohased sõnad välja ja esitage oma töö tabeli kujul: märksõna, tähenduse seletus, stiilikuuluvus ning näitelause, mis on kindlasti enda koostatud. Esitama peaks vähemalt 30 sõna. Neologismide tähendusi saate otsida viidete kogu alt vt EKSS. Oma töö esitage *online* tekstina vt Kodutöö 4. Ülesande eest on maksimaalselt võimalik saada 20 punkti.

5. Kuulamisülesanded

Järgnevalt on esitatud neli eriteemalist kuulamisülesannet, kust on võimalik leida teiste seas ka uudissõnu. Ülesandekastides on olemas konkreetsete küsimused ja vahend, mille kaudu õppejõule vastused saata (Muuda minu esitust; Esitatud töö; Salvesta muudatused). Markeerige oma vastustes alati uudissõnad. Videoklipi leiate iga ülesande alt. Iga ülesande eest on teil maksimaalselt võimalik saada 10 punkti, kokku max 40 P.

6. Sõnaus

Nüüd on aga teil kõigil võimalus pakkuda käibesse uusi eestikeelseid sõnu. Oodatud on ettepanekud uute, seni eesti keeles väljendamatate või kohmakalt väljendatud mõistete tähistamiseks. Võite pakkuda ka sõnu, mis on juba kasutust leidnud, kuid ei kajastu senistes sõnaraamatutes ega andmebaasides. Samuti saate leiutada eesti omasõnalisi vasteid, sest näiteks sellistel üldkasutatavatel mõistetel nagu *reklaam*, *poliitika*, *žanr*, *motivatsioon*, *tax-free*, *potentsiaal*, *flaier*, *identiteet*, *kandidaat*, *kriteerium*, *populism*, *alternatiiv* jne ei ole veel olemas eestikeelset vastet ja seega on keeles veel tühikuid. Viidete kogu alt saate lugeda *Sõnausele pakutud sõnadest* ja *Sõnause tulemustest*. Kui soovite tegeleda terminite ehk oskussõnadega, siis terminite sõnastikud leiate viidete alt *Oskussõnastikke võrgus*. Teie järgmiseks ülesandeks on niisiis moodustada kolmesed rühmad (ava *Rühmade moodustamine*, klõpsa *Lisa mind rühma*) ning viia oma grupiga sobivas koostöövormis nt *Skype*'i teel läbi ajurünnak leidmaks 10-15 eestikeelset uudissõna. Teil on vabadus valida valdkond või temaatika.

Mõelge välja uusi sõnu! Seejärel tutvuge seitsme kriteeriumiga, mis on esitatud ajakirjas *Oma Keel* uute eesti sõnade väljamõtlemiseks (vt pdf faili *Oma Keel 2003, nr 1*). Vaadake, kas teie uudissõnad vastavad nendele kriteeriumitele, vajadusel tehke parandusi. Lõpptulemus (iga uue sõna kohta märksõna, selle tähendus ja kasutusnäide) esitatakse rühmatööna foorumis vt *Kodutöö 5*. Pealkirjaks pange oma nimed. Maksimaalne punktide arv (uudissõna vastab kõikidele kriteeriumitele; sõnu on piisavalt; iga sõna kohta on esitatud selle tähendus ja kasutusnäide) on 20. Kui kõik rühmad on oma töö esitanud, teeb õpetaja kodutööd avalikuks, see tähendab kõigile nähtavaks ning loetavaks.

7. Uudissõnade viktoriin

Selle e-kursuse viimaseks ülesandeks on paaristööna koostada oma kaaslastele viktoriin õpitud uudissõnade peale. Kõigepealt valige kaaslaste seast endale paariline (ava Paarilise valimine, klõpsa Lisa mind rühma). Viktoriiniküsimused võivad olla esitatud valikvastustega või vabas vormis. Küsimusi peaks olema 10. Postitage oma küsimused foorumisse vt *Kodutöö 6*. Pealkirjaks pange oma nimed. Vabalt valitud teine paar peab vastused ära arvama ning saatma need koostajatele kontrollimiseks ning hindamiseks (vt *kodutöö foorumis* märget Vasta). Ärge unustage oma nimesid juurde märkimast. Jälgige, et iga paar saaks nii küsimusi esitada kui ka küsimustele vastata. Samuti saab iga paar arvajale paarile punkte jagada 10-palli süsteemis ning kommenteerida sooritust. Iga õige vastus on seega 1 P. Õpetaja seekord punkte ei jaga, kuid hoiab tegevusel silma peal.